

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ – джерело формування природничих уявлень молодших школярів

Ірина ДУТЧАК, викладач природничих дисциплін,
Бродівський педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича, Львівська обл.

Одним з компонентів уроків природознавства у початковій школі є усна народна творчість, адже фольклорні твори збуджують уяву й думку дитини, закладають основи гармонійних відносин між людиною і природою, дають змогу виховувати шанобливе ставлення до рідного краю.

Як твори різних жанрів можуть прислужитися збагаченню знань учнів про природні об'єкти та явища, автор демонструє на прикладі конкретних завдань.

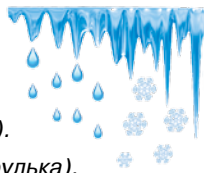
Загадки

У дітей молодшого шкільного віку великий інтерес викликають загадки. Із них учні дізнаються про природу, взаємозв'язки й залежності в ній, походження різних предметів і явищ, найважливіші їхні властивості, значення. Загадки можна використовувати на різних етапах уроку: під час актуалізації опорних знань, оголошення теми, мотивації навчальної діяльності, у процесі узагальнення і систематизації чи застосування набутих знань.

Можна також запропонувати учням скласти власні загадки про предмети і явища природи, які вони вивчають. Це сприятиме розвитку творчого мислення і спостережливості дітей.

Аби **актуалізувати знання** дітей з теми “Властивості води” (3-й кл.), можна запропонувати добірку загадок.

Я і хмара, і туман,
І струмок, і океан,
І біжу, й літаю,
Навіть замерзаю! (Вода).

Що росте догори коренем? (Бурулька).

Узимку горою, а влітку водою. (Сніг).

У вогні не горить, у воді не тоне. (Лід).

Без очей, а сльози ллє. (Роса).

Після розгадування загадок учитель запитує учнів:

— Що об'єднує усі відгадки?

— У яких станах перебуває вода в природі?

— Назвіть воду в твердому стані (рідкому, газоподібному), про яку йшлося в загадках.

Хвилинки фенологічних спостережень нерідко проводять однотипно, й учні швидко втрачають інтерес до них. Тому на цьому етапі доречно використати засоби усної народної творчості, зокрема загадки. Організувати роботу можна так: діти самостійно опрацьовують добірку загадок і зачитують з них тільки ті, які стосуються погоди поточного дня.

Вдень сяє, а вночі зникає. (Сонце).

Пухнаста вата
Пливе кудись.
Чим вата нижче,
Тим дощик ближче. (Хмара).

В небі хмаронька пливла,
Хмарка слізки пролила
На капусту, буряки,
На зелені огірки,
І на трави, і на хвощ...
То не сльози — то йде... (дощ).

Летить вогняна стріла,
Ніхто її не зловить. (Блискавка).

Біле, а не цукор, м'яке, а не вата, без ніг, а йде. (Сніг).

Стрибають по доріжці
Білі горішки. (Град).

Із зимою він приходить,
Щічки дітлахам щипає.
На озерах кригу робить,
Вікна гарно прикрашає. (Мороз).

Уночі понад водою
Білий дим пливе рікою.
Тільки сонечко засяє —
Білий дим кудись тікає. (*Туман*).

В лузі звечора Галинка
Погубила намистинки.
Сонце встало — позбирало,
Та Галинці не віддало. (*Роса*).

Хоч без крил, але літаю,
Вербі коси розплітаю.
Погойдаю в лісі гілку,
Заколишу в квітці бджілку.
Якщо добре розлютити,
Можу шкоди наробити. (*Вітер*).

Вивчаючи тему *“Якими бувають дерева, кущі, трав’янисті рослини”* (2-й кл.), **на етапі узагальнення і систематизації набутих знань** учні розгадують загадки про рослини, знаходять їхні зображення і відносять до певної групи: дерева, кущі, трави; однорічні, дворічні, багаторічні. При цьому розширюється і глибше усвідомлюється зміст одиничних і загальних уявлень.

Золоте решето, а в ньому чорних хатинок
повно. (*Соняшник*).
Червона, солодка, пахуча, росте низько,
до землі близько. (*Суниця*).
На дереві гойдається, жупан колючий має.
На літо одягається, а восени скидає. (*Каштан*).
Стоїть над водою з розплетеною косою. (*Верба*).
Зубів не має, а кусає. (*Кропива*).
У зеленім кожушку, в костяній сорочечці
Я росту собі в ліску, всім зірвати
хочеться. (*Ліщина, ліщиновий горіх*).
Сидить баба на грядках, вся закутана
в хустках. (*Капуста*).

Щоб сформувати загальне уявлення про об’єкт, найдоцільніше ознайомлювати з ним безпосередньо в природі. Тому велике значення мають спостереження в ході екскурсій, довготривалі самостійні спостереження у природі. Їх можна доповнити грою з використанням загадок.

Вправа “Знайди рослину”. Під час екскурсії дружокласників в осінній парк (ліс) учитель ставить дітей колом, об’єднує в малі групи, знайомить з правилами гри і дає завдання: відгадати загадку; не називаючи відгадки вголос, обрати у коробці відповідні плоди чи шишки; підійти з ними до потрібної рослини. Учитель перевіряє правильність виконання завдання. Діти збирають листя з цих рослин і разом з плодами повертаються в коло, представляють учасникам інших груп, розповідають, за якими ознаками визначили рослину.

Чималеньким виростає, сил з роками набирає.
Примостились під листочки в шапочках
його синочки. (*Дуб*).
Товстий стовбур, пишні віти, наче свічі, білі квіти.
А плоди, як їжачки, носять з голок піджачки. (*Каштан*).

В неї гарні, пишні віти і колючок не злічити.
Не байдужа до прикрас, на свята вона у нас. (*Ялинка*).
Зріст у неї, як в ліщини, а плоди, немов в калини.
Взимку пташечок годує, ягідками їх частує. (*Горобина*).
Стовбур рівний, як колона, а листки, немов корона,
Різнобарвні восени є із крильцями плоди. (*Клен*).

Прислів’я, приказки та народні прикмети

Під час спостережень у природі доречно послуговуватися також народними прикметами, прислів’ями та приказками. Твори малих фольклорних жанрів вирізняються стислістю і чіткістю викладу, метафоричністю, що ґрунтується на спостереженнях за природою і побутом людей.

Наведемо приклади відповідних завдань.

Вправа “Перевір прикмети”. Учні разом з учителем добирають народні прикмети про погоду, зачитують їх на хвилині фенологічних спостережень, потім записують чи прикріплюють їх біля календаря погоди або створеного таймлайну пір року. Протягом року школярі спостерігають за погодою і перевіряють прикмети.

Якщо на Покрову (14 жовтня) тепло і сухо,
зима буде пізньою.
Як вітер на Кузьми-Дем’яна (14 листопада),
то буде зима санна.
Узимку багато інею на деревах — на сухе і тепле літо.
Якщо на Водохреще (19 січня) погода ясна і погожа,
то буде посушливе літо.
Яка погода на Макарія (1 лютого),
таким буде цілий лютий.
Якщо 9 березня падає сніг, на Великдень буде холодно,
якщо сухо — дощитиме.
На Мокія (24 травня) дощ — на мокре літо.
Весною багато хрущів — влітку слід чекати засухи.
Горіхів багато, мало грибів —
зима буде сніжною і суворою.
На дубі багато плодів — на сувору зиму.

Вправа “Поясни приказки”. На зимовій екскурсії (2-й кл.) під час спостережень за ознаками неживої природи вчитель пропонує дітям пояснити, як вони розуміють зміст приказок.

Зимове сонце як мачушине серце: світить та не гріє.
Зимом сонце крізь плач сміється.
Зимова днина така: сюди тень, туди тень,
та й минув день.

— Який зв’язок між висотою Сонця над горизонтом і кількістю тепла й світла, що потрапляє на Землю?

У процесі спостережень тісно переплітаються елементи чуттєвого й логічного, що забезпечує розуміння учнями суті явищ, які вони вивчають.

Вправа “Логічний ланцюжок”. Працюючи в малих групах, діти мають скласти логічний ланцюжок до приказки “Багато снігу — багато хліба”.

Знайомтеся!

Комплект інтегрованих підручників для 2-го класу НУШ

Автори: О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко

Світ
Вид
ництво

НОВА
УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА

**Сучасним дітям –
сучасні підручники!**

За Типовою освітньою програмою,
розробленою під керівництвом Р. Шияна

До теми кожного місяця у підручниках

"Я досліджую світ"

- ✧ Сюжетна картина й оповідання, які допомагають розкрити тему місяця
- ✧ 2-3 проблемні запитання для досліджень та обговорень
- ✧ Компетентнісні завдання, вправи, досліді
- ✧ Повчальні комікси
- ✧ Завдання для самоперевірки

"Українська мова та читання"

- ✧ Літературні й пізнавальні твори, медіа-тексти, запитання і творчі завдання
- ✧ Завдання на дослідження мовлення
- ✧ Комунікативні вправи для групової та парної роботи
- ✧ Завдання на вправлення у правописі
- ✧ Театральний майстер-клас і створення власної книги

Додатково до підручників видавництво "Світлич" пропонує робочі зошити,
а також безплатне навчально-методичне забезпечення – матеріали для вчителя та учнів.

Завантажуйте підручники для ознайомлення

[SvitDovkola.org](https://svitdovkola.org)